

This question paper consists 8 pages. Of this 42 questions.

अस्मिन् प्रश्नपत्रे 8 मुद्रित पृष्ठाः च सन्ति । द्विचत्वारिंशत् प्रश्नाः सन्ति ।

Roll No.

अनुक्रमाङ्कः

अङ्केषु

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

SANSKRIT

संस्कृतम्

(209)

Code No.

50/S/A/S

कोड नं.

SET

A

Day and Date of Examination

(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च)

.....

Signature of Invigilators

1.

(निरीक्षकहस्ताक्षरद्वयम्)

2.

सामान्य अनुदेशाः

1. अनुक्रमाङ्कः प्रश्नपत्रस्य प्रथमपृष्ठे अवश्यमेव लेखनीयः ।
2. निरीक्ष्यताम् यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानसारमेव अस्ति । प्रश्नाः क्रमानुसारमेव सन्ति ।
3. वस्तुनिष्ठप्रश्नेषु (A), (B), (C) वा (D) विकल्पेषु कोऽपि एकं उत्तरं चित्वा पूर्वकरूपेण प्रदत्ते उत्तर-पुस्तिकामध्ये लिखेत् ।
4. वस्तुनिष्ठप्रश्नसहितं सम्पूर्णप्रश्नपत्रस्य उत्तराणि निर्धारितसमये एव लेखनीयानि ।
5. उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति ।
6. स्व-उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कूट(कोड) संख्या 50/S/A/S, Set **A** अवश्यं लेखनीया ।

50/S/A/S/209-A

SANSRIT

(संस्कृतम्)

(209)

समय : होरात्रयम्]

[पूर्णाङ्काः – 100

- निर्देशाः – (1) अस्मिन् प्रश्नपत्रे द्विचत्वारिंशत् प्रश्नाः सन्ति ।
(2) प्रत्येकम् प्रश्नस्य समक्षम् अङ्काः सूचिताः ।
(3) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।

खण्ड-क

1. एतत् शौचम् पञ्चशौचेषु न परिगण्यते 1
(A) मनःशौचम् (B) कुलशौचम्
(C) वस्त्रशौचम् (D) वाक्शौचम्
2. वोपदेवः विद्यालयात् बहिः निरगच्छत् यतः 1
(A) सः अन्यत्र पठितुमिच्छति स्म । (B) सः परीक्षायामसफलः जातः ।
(C) सः कूर्पं द्रष्टुमिच्छति स्म । (D) सः शिलाखण्डे गतान् गणयितुमिच्छति स्म ।
3. एतत् प्रीतिलक्षणं नास्ति 1
(A) ददाति (B) प्रतिगृह्णाति
(C) उपदिशति (D) भुङ्क्ते
4. एषः शुनः गुणः नास्ति 1
(A) अल्पभोजी (B) सुनिद्रः
(C) स्वल्पसन्तुष्टः (D) स्वामिभक्तः
5. केन किं न भवति ? 1
(A) वाचा भाषणम् (B) श्रोत्राभ्यां श्रवणम्
(C) मनसा ध्यानम् (D) नेत्राभ्यां श्वसनम्

50/S/A/S/209-A

2

6. अशक्तैर्बलिनः शत्रोः कर्तव्यं प्रपलायनम् इत्यत्र बलिनः इति पदे का विभक्तिः ? 1
- (A) पञ्चमी (B) षष्ठी
- (C) सप्तमी (D) तृतीया
7. एषा सा दृश्यते सीते ! राजधानी पितुर्मम – इत्यत्र रेखाङ्कितपदे का विभक्तिः ? 1
- (A) पञ्चमी (B) षष्ठी
- (C) प्रथमा (D) चतुर्थी
8. लीलावती भास्कराचार्यस्य पुत्री आसीत्, इत्यत्र 'आसीत्' इति पदे कः धातुः, कश्च लकारः ? 1
- (A) आस् धातुः लट् लकारः (B) अस् धातुः लङ् लकारः
- (C) अस् धातुः लोट् लकारः (D) आस् धातुः लङ् लकारः
9. आनन्दयति इति पदस्य बहुवचने किं भवति ? 1
- (A) आनन्दायति (B) आनन्दयेते
- (C) आनन्दयतः (D) आनन्दयन्ति
10. मे चरणौ पुरतः _____ । इति अत्र रिक्तस्थाने किं क्रियापदं भविष्यति ? 1
- (A) प्रवर्तते (B) प्रवर्तिष्यते
- (C) प्रवर्तते (D) प्रवर्तन्ते
11. 'यदहं न यास्यामि । भवद्भ्यां च यत् प्रतिभाति तत्कर्तव्यम्' – इति अत्र 'अहम्' 1 + 1 = 2
- 'भवद्भ्याम्' च इति सर्वनाम पदद्वयं कथ्यः प्रयुक्तम् ?
12. (i) स्वधर्मवर्तित्वम् किम् उच्यते ? 1 + 1 = 2
- (ii) मनसः दमनं किमुच्यते ?
13. सात्त्विकं दानं कीदृशं भवति ? 2

14. अधोलिखितं नाटयांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत –

- दौवारिकः – (संन्यासिनो हस्तं धृत्वा) इतस्तावत् सत्यं कथय, कस्त्वम् ? कुतः आयातः, केन वा प्रेषितः ?
 संन्यासी – (स्मित्वा) अथ त्वं मां मन्यसे ?
 दौवारिकः – कस्याप्यन्यस्य वा गूढचरं मन्ये । तदादेशं पालयिष्यामि प्रभुवर्यस्य ।
 संन्यासी – त्यज ! नाहं पुनरायास्यामि । दयस्व, दयस्व ।

प्रश्नाः (i) दौवारिकः संन्यासिनं कं मन्यते ?

(ii) संन्यासी दयायै कं प्रार्थयति ?

(iii) 'मन्यसे' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

1 × 3 = 3

15. अधोलिखितयोः एकस्य चरित्रचित्रणं पञ्चवाक्येषु संस्कृतेन लिखत ।

5

कण्वः अथवा शकुन्तला

16. तस्मात्सखा त्वमसि यन्मम तत्तवैव ।

इत्यत्र (i) किं क्रियापदम् ?

(ii) 'त्वम्' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

1 × 2 = 2

17. (i) वृक्षाणां फलानि केभ्यः भवन्ति ?

(ii) चन्दनवृक्षः कैः विहीनः भवति ?

1 + 1 = 2

18. शरीरायासजननम् कर्म व्यायाम उच्यते ।

लाघवं कर्मसामर्थ्यं दीप्ताग्निर्मेदसः क्षयम् ।

– इति व्यायामेन किं लाभद्वयं भवति ?

1 + 1 = 2

19. नाप्सु मूत्रं पुरीषं वा, ष्ठीवनं वा समुत्सृजेत् ।

अमेध्यालिप्तमन्यद्वा लोहितं वा विषाणि वा ।।

– इति पद्ये 'रक्तम्', 'जलेषु' इति अर्थद्वये किं पदद्वयं प्रयुक्तम् ?

1 + 1 = 2

20. "ध्यायन् क्लेशान् स्वबन्धूनां, तद्धितैकपरायणः ।

विराजते मुनिर्बुद्धो, बोधिद्रुमतले यथा ।।" इति पद्ये –

(i) किं क्रियापदम् ?

1

(ii) किं कर्तृपदम् ?

1

(iii) तेषां हिताय एव कृतप्रयत्नः इति कृते किं पदमत्र प्रयुक्तम् ?

1

50/S/A/S/209-A

4

21. अधोलिखितपद्यांशस्य भावार्थं रिक्तस्थानानि पूरयत । 1 × 3 = 3
 क्रोधः सुदुर्जयः शत्रुलोभो व्याधिरनन्तकः ।
 सर्वभूतहितः साधुरसाधुर्निर्दयः स्मृतः ॥
 भावार्थः
 क्रोधस्य उपरि (i) दुर्लभः । लोभस्य कदापि (ii) न भवति । सज्जनः सर्वेषां (iii) हितं करोति ।
 दुर्जनः निर्दयः भवति ।
22. (i) ईशस्तिष्ठति वर्षातपयोः ।
 (ii) सलीलमीशः सृजति भुवम् । इति
 रेखाङ्कितपदद्वयमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । 1 + 1 = 2
23. (i) प्राणानां श्रेष्ठता कथं सिध्यति ?
 (ii) शक्रः किमर्थं मार्तलिं रथं परावर्तयितुं कथयति ? 1 + 1 = 2
24. (i) पञ्चतन्त्रम्, इति ग्रन्थस्य लेखकः कः ? 1 + 1 = 2
 (ii) जातककथायाः कः पाठः युष्माकं पाठ्यपुस्तके सङ्कलितः ?
25. ततः प्राणाः निर्गन्तुं प्रारभन्त । तस्मिन्नेव क्षणे सर्वाणि वाक्प्रभृतीनि इन्द्रियाणि पीडितानि अभवन् । कष्टेन च प्राणम् अवदन्-भगवन् : मा गच्छ । त्वमेव अस्मासु श्रेष्ठः । त्वमेव अस्माकं नियन्ता ।
 प्रश्नाः
 (1) प्राणानां निर्गमनस्य प्रारम्भे कानि पीडितानि अभवन् ?
 (2) 'त्वमेव अस्मासु श्रेष्ठः' इति कानि कं वदन्ति ?
 (3) 'प्रारभन्त' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ? 1 × 3 = 3
26. लीलावती भास्कराचार्यस्य पुत्री आसीत् । पुत्री शिक्षमाणः सः तस्याः कृते मनोविनोदं युक्तं गणितं काव्यरूपेण अरचयत् । सः पशुपक्षिभ्रमरहंसादिमाध्यमेन गणितस्य जटिलप्रश्नान् अरचयत् तेषां समाधानं चापि अकरोत् । अतोऽयं ग्रन्थः लीलावती इति नाम्ना प्रसिद्धः ।
 प्रश्नाः
 (1) भास्कराचार्यः कं ग्रन्थमरचयत् ?
 (2) 'लीलावती' कस्य पुत्री आसीत् ?
 (3) भास्कराचार्यः गणितस्य प्रश्नान् केषां माध्यमेन रचितवान् ? 1 × 3 = 3
27. कस्यचिदेकस्य पाठस्य सारांशं लिखत :
 (1) प्रेरणा
 (2) भारतीयविज्ञानम्
 (3) त्याज्यं न धैर्यम् 1 × 5 = 5

खंड-ख

अनुप्रयुक्त व्याकरणम्

28. रेखाङ्कितपदानां सन्धिच्छेदं कृत्वा लिखत – 1 × 2 = 2
 (1) तस्मात्कायविशुद्ध्यर्थम् आदौ स्नानं विधीयते ।
 (2) मन्दिरेषु भगवद्दर्शनं कुर्वन्ति ।
29. सन्धिं कृत्वा लिखत – 1 × 3 = 3
 (1) किम् + नु हित्वा न शोचति ?
 (2) कः शत्रुः + दुर्जयः पुंसाम् ?
 (3) क्षमा च का परा प्र + उक्ता ?
30. अधोलिखित वर्णेषु किं वर्णद्वयम् मूर्ध्ना प्रोच्यते ? 1 + 1 = 2
 छ, त्, ऋ, ष्
31. निम्नलिखितवाक्ययोः रिक्तस्थानानि समुचितसर्वनामपदाभ्यां पूरयत : 1 × 2 = 2
 (1) माता भूमिः पुत्रः _____ पृथिव्याः (अस्मद्)
 (2) _____ मे सन्तु गृहे सदा । (तत्, स्त्री)
32. रिक्तस्थानेषु अङ्कानां स्थाने संख्यावाचकपदानि लिखत – 1 × 3 = 3
 (i) _____ 3 गुणाः सन्ति गर्दभे ।
 (ii) _____ 4 गुणान् कुक्कुटः शिक्षयति ।
 (iii) _____ 2 चटके वृक्षे तिष्ठतः ।
33. (i) गुणैः परवशीभूताः व्यवर्धन्त सहस्रशः । 1 + 1 = 2
 (ii) हन्त ! प्रतिनिवर्तन्ते अस्माकं सैनिकाः ।
 रेखाङ्कितपदयोः कः धातुः, कश्च लकारः ?
34. अधोलिखितवाक्ययोः कोष्ठे प्रदत्तधातुना सह निर्मितेन उचितेन क्रियापदेन रिक्तस्थानं पूरयत । 1 × 3 = 3
 (i) जलं _____ रक्षितम् । (रक्ष्, लट्)
 (ii) स्वार्थान्धा जनाः अपकारं _____ । (कृ, लट्)
 (iii) तस्मात् _____ पादपाः । (घ्रा, लट्)
35. समुचित समस्तपदं लिखत 1 × 2 = 2
 (i) शिशूनां प्रेमी
 (ii) महान् आत्मा यस्य सः

36. अधोलिखितयोः समस्तपदयोः विग्रहं लिखत 1 + 1 = 2
 (i) शकुन्तला पतिगृहं याति ।
 (ii) तदिदं सरस्तीरम् ।
37. रेखाङ्कितस्थाने किं पदं भविष्यति ? 1 + 1 = 2
 (i) यदि त्वं मां _____ न प्रतिरुन्धेः । (प्र + विश् + शतृ)
 (ii) त्वं सुवर्णं _____ शक्नुयाः । (वि + धा + तुमुन्)
38. रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – 1 + 1 = 2
 (i) त्वं _____ वह्निः आगच्छ । (देवालय)
 (ii) ईशः _____ सह तिष्ठति । (तत्, पुं.)

खंड-ग

रचनाकौशलम्

39. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत 1 × 5 = 5
 सदाचारिपुरुषाणां व्यक्तित्वमनुपमं भवति । ते समुद्रवत् गम्भीराः, हिमालयवत् उच्चाः, धरणीव सहनशीलाः, सूर्यवत् तीव्राः, चन्द्रवत् शीतलाश्च भवन्ति । ते यत् कथयन्ति तस्य पालनमपि कुर्वन्ति । “मनस्येकं, वचस्येकं, कर्मण्येकम्” इति तेषां व्यवहारः भवति । अतएव अस्माकं महर्षिभिः कथितम्-आचारः परमो धर्मः । अस्माकं पूर्वजाः सदाचारिणः आसन् । महर्षिणा मनुना अपि कथितम् - आचारात् लभते ह्यायुः । आचारः सर्वधर्माणां मूर्धानमधिरोहति । सदाचारी जनः देवैरपि पूज्यते । सदाचरणेन एव रामः कृष्णः महात्मा बुद्धः, महावीरस्वामी च अद्यापि यशःशरीरेण जीवन्ति । अतः चरित्रमेव सर्वदेव संरक्षणीयम् ।
- प्रश्नाः**
- (i) सदाचारिणां व्यवहारः मनसि वचसि कर्मणि च कथं भवति ?
 (ii) आचारात् किं किं लभ्यते ?
 (iii) किं सर्वदेव संरक्षणीयम् ?
 (iv) ‘आसन्’ इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
 (v) ‘अनुपमम्’ इति विशेषणस्य विशेष्यं किम् ?
40. अधोलिखितविषयम् अधिकृत्य मञ्जूषापदसहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लेख्यानि 1 × 5 = 5
 ‘वसुधैव कुटुम्बकम्’

मञ्जूषा

उदारचरितानां, सम्पूर्णजगत्, परिवारः, लघुचेतसां, मम, तव इति गणना, आत्मवत्, सर्वान् मनुष्यान्, परहिते निरताः, धारयन्ति, जीवनम्, वयं सर्वे, पुत्राः, एकस्य, परमात्मनः, देवाः, दानवाः ।

41. भवान् सौम्यः । भवतां मित्रं राकेशः दूरदर्शनात् प्रसारिते नाटके भागं गृहीतवान्, सर्वोत्तम-अभिनयकृते पुरस्कारं च प्राप्तवान् । तं प्रति अभिनन्दनपत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखतु । **1 × 5 = 5**

जयपुरतः

तिथिः

प्रिय वयस्य राकेश

नमस्ते ।

‘हृत्परिवर्तनम्’ नाम नाटके त्वम् (i) कृतवान्, (ii) च प्राप्तवान् इति मया ज्ञातम् । विगत शनिवासरे (iii) नववादनकाले मया दूरदर्शनतः तस्य (iv) प्रसारणम् अपि दृष्टम् । अतीव (v) जाता । अभिनन्दयामि त्वाम् ।

तव मित्रम्

सौम्यः

मञ्जूषा

पुरस्कारम्, संध्यावाम्, नाटकस्य, अभिनयम्, शोभनम्, प्रसन्नता

42. अधोलिखितं चित्रं मञ्जूषा प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्चवाक्येषु वर्णयत ।

1 × 5 = 5

मञ्जूषा

षष्ठी पूजनस्य, अवसरः, वृक्षस्य अधः, जनाः, बालकाः, महिलाः, स्नानं, जलमध्ये, स्थिताः, केचन, पूजां, कुर्वन्ति, जले जनानां, छाया, पवित्रं जलं, स्वच्छम्